

Ємельянова Є.С.
*канд. філлогічних наук,
доцент кафедри моної підготовки*

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАЇЬ У ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Вступ

В епоху глобалізації та інформатизації суспільства ХХІ століття об'єктивного пріоритету набуло системне дослідження проблем культури професійного спілкування у вимірі еволюції та модифікації національної і міжнародної термінології. У площині взаємодіючих тенденцій до універсалізації і спеціалізації нових знань ця проблема є предметом аналізу в царині мовознавства (зокрема, когнітивної і комунікативної лінгвістики), термінознавства, культурології, педагогіки, філософії та інших фундаментальних і прикладних наукових досліджень, які сьогодні перебувають у стані активних змін у зв'язку зі процесами утворення єдиного європейського освітньо-наукового простору. У Болонській декларації сформульовано вимоги та критерії до національних систем вищої освіти та підкреслено, що „Європа Знань – незамінний чинник суспільного та людського розвитку, консолідації та збагачення європейського громадянства, надання знань, необхідних для того, щоб відповідати на виклики нового тисячоліття, посилення значення спільних цінностей, що належать до єдиного соціокультурного простору” [33, 24]. Першочергове значення освіти у зміцненні інтелектуального, культурного, суспільного, наукового і технологічного потенціалу європейських країн є загально визнаним. Важливо, що у „Загальноєвропейських Рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання” [18] наголошено: „Однією з цілей наукових пошуків є відкриття структури і законів функціонування всесвіту та запровадження стандартизованої термінології для їх описання і дослідження” [18, с. 101]. Отже, неможливо не визнати актуальними проблеми культури професійного спілкування фахівців різних країн і взаємодії термінологічних систем глобалізованого інформаційного

суспільства як на національному, так і на міжнародному рівнях. Культура професійного спілкування стає одним із важливих напрямків загальної комунікаційної культури у суспільстві XXI ст.

Термінологія і культура професійного спілкування як інтегративне явище

У нашому дослідженні послуговуємося висновками сучасних науковців: „Людина XXI століття, коли небувало ускладнилися відносини у зв'язку з глобалізацією та інформатизацією суспільства, зростанням комунікативного наповнення життя та інформаційної насиченості середовища життєдіяльності, має бути не тільки компетентною, освіченою, вихованою, патріотом, фахівцем своєї справи, а й високофункціональною, бо ідеї, знання й технології нині змінюються набагато швидше, ніж змінюються покоління людей” [30, с.99 -100].

Аналіз існуючих у сучасній педагогічній науці підходів до культури спілкування дозволяє виділити когнітивно-діяльнісний та діяльнісно-поведінковий (В.Грехнев, Н.Крилова, О.Донченко, В.Соколова та ін.), аксіологічний (В.Гриньова, І.Тимченко та ін.), емоційно-почуттєвий (С.Гончаренко та ін.), комунікативний підходи (Н.Волкова, Г.Чайка, Т.Чмут та ін.). У науковій літературі доведено, що культура професійного спілкування – один із найважливіших складників професійної культури фахівця, який забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному та майбутньому ринку праці, дозволяє вирішувати виробничі проблеми, спираючись на уміння спілкуватись і співпрацювати з різними людьми [2; 4; 11; 12; 15; 17; 22; 24; 30]. З урахуванням цих підходів до вивчення феномену „культура спілкування” у дослідженні розуміємо культуру професійного спілкування як інтегративне явище та спираємося на дефініцію, запропоновану С.Амеліною, яка розуміє культуру професійного спілкування як систему комунікативних норм, знань, умінь і цінностей, яка реалізується у процесі міжсуб'єктної взаємодії фахівця і є фактором, що супроводжує його професійну діяльність у виробничій сфері й зумовлює її фахово-комунікативну спрямованість [2, с.14].

Критичне узагальнення стану вивчення проблем комунікативної культури фахівців дозволяє зробити висновок, що культура професійного спілкування – інтегративне явище, один із найважливіших складників професійної культури фахівця, який забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному та майбутньому ринку праці, дозволяє вирішувати виробничі проблеми, спираючись на вміння спілкуватись і співпрацювати з різними людьми. Цілеспрямований характер професійного спілкування потребує визначення оптимальних мовних засобів для досягнення поставленої мети, що невідривно пов'язане з питаннями фахової комунікативної культури. Основою професійного спілкування є літературна мова, невід'ємний компонент якої становить термінологія. Саме тому термін у будь-якій фаховій сфері має бути універсальним – придатним і для когнітивної, і для практичної діяльності. У процесі реалізації професійного спілкування терміни виступають когнітивно-інформаційними моделями, співвідносними з поняттєво-концептуальною і предметно-тематичною сферами відповідних галузей науки, техніки та виробництва. Головним у професійному спілкуванні є те, що взаємодія має характер вирішення проблеми, а взаєморозуміння фахівців неможливо без коректного використання мови професії, основу якої складає термінологія відповідної галузі.

Стійкий інтерес до термінології зумовлюється не лише соціальною значущістю цього класу номінативних одиниць як засобу мовного представлення та кодування концептуальних знань конкретних сфер діяльності людини, але й тим, що термінологія є наймобільнішою частиною лексики, яка відбиває поступальний рух науково-технічного прогресу та розвиток культури суспільства. Існує значна кількість праць, присвячених вивченню природи терміна, закономірностей творення термінологічної лексики, її структури, семантики, шляхів поповнення терміносистем. Такі проблеми розроблялись як українськими вченими (Л.Боярова, К.Городенська, А.Д'яков, І.Квитко, Т.Кияк, І.Ковалик, І.Кочан, А.Крижанівська, В.Лейчик, Г.Мацюк, В.Овчаренко, Г.Онуфрієнко, З.Осипенко, Т.Панько, Л.Полюга,

Н.Родзевич, Л.Симоненко та ін.), так і зарубіжними (Н.Васильєва, Г.Винокур, Б.Головін, С.Гриньов, В.Даниленко, Л.Капанадзе, З.Комарова, О.Кубрякова, В.Кулебякін, Д.Лотте, Г.Піхт, Н.Подольська, В.Прохорова, А.Ре, О.Реформатський, Ж.Селяр, Г.Степанов, О.Суперанська та ін.). Сьогодні до загальноvizначених постулатів термінознавства, які є науковим підґрунтям для визначення поняття терміна, відносяться, по-перше, положення про належність терміна і термінології до спеціальних сфер людської діяльності, до професійної комунікації певних угруповань людей; по-друге, положення про системність термінології, згідно з яким остання розглядається як система, що відображує науковий світогляд і системність понять конкретної наукової галузі, закріпленої в термінах у процесі розвитку науки. З погляду когнітивно-комунікативної лінгвістики (див. праці М.Болдирева, М. Володіна, Дж.Лакоффа, О.Кубрякової, М.Мінського, Ю.Степанова та ін.), термін трактують як вербалізований результат професійного мислення, що є найважливішим елементом фахової комунікації. Зважаючи на цей погляд, Ю.Олещенко [25] підкреслює: „Оскільки термін повинен слугувати ефективним інструментом наукової комунікації через упорядкування, зберігання, перероблення та передавання інформації, то він має ґрунтуватися на певних ментальних категоріях, які закладені у пам'яті спеціаліста. Процеси категоризації та концептуалізації є двома формами пізнання світу у вигляді класифікаційної діяльності розуму людини: концепти й категорії є наслідком систематизації й упорядкування знання, яке людина одержує. У зв'язку з цим мовні одиниці і, зокрема, терміни, вивчаються не окремо, а з позицій того, як вони відбивають світогляд людини, її сприйняття світу й засоби його концептуалізації та категоризації у мові” [25, с.8].

Загальна вимога професійного спілкування представляти предметні відносини коротко і точно досягається саме за допомогою доречного використання термінів. Сьогодні саме „...термінологічна лексика має велике значення для науково-виробничої комунікації, сприяючи її інтелектуалізації, полегшує процес засвоєння знань та реалізації їх у майбутній фаховій

діяльності, поглиблює знання студентів про ознаки виучуваних понять, є засобом активного професійно зумовленого словникового запасу, підвищує культурний рівень майбутньої української інтелігенції” [38, с. 3 - 4]. При розгляді культури професійного спілкування як інтегративного явища пересвідчуємося у справедливості тези Н.Цимбал: „Номінація повинна задовольняти потреби комунікації, зокрема в галузі науки, адже вільно володіти науковим дискурсом, спрямовувати та корегувати дослідження науковець може тільки за наявності уніфікованої, стандартизованої (на внутрішньо- і міжгалузевому рівнях) системи термінів” [34, с.3].

Системне значення терміна запрограмовано відповідним термінологічним полем. Однак слово є провідником не лише власне лінгвальної інформації – воно синергетичне і виявляє свою значущість „не лише у системі мови, але й у системі суспільних цінностей, з компонентами якої воно пов’язане невидимими енергетичними нитками. Якраз ці нитки є провідниками лінгвокультурної інформації, завдяки чому слово переростає межі свого лексичного значення, набуваючи того смислового чи символічного ореолу, що надає мовній одиниці ще й культурної значущості” [39, с. 54]. Усвідомлення синергетичної природи слова, зокрема терміна, вважаємо важливим для ефективної діяльності у професійному середовищі, основу якої становить спілкування. Фахове слово завдяки такому дослідницькому трактуванню, постає як єдність змісту і форми, як самостійна структурно-семантична одиниця і, одночасно, як компонент складного конгломерату, здатного у єдності контексту передавати точність сприйняття об’єкту. Такий підхід до трактування терміна дозволяє розглядати та оцінювати його не лише на лінгвальному рівні, але також на мовно-культурному, що невідривно пов’язане з філософським підґрунтям про взаємозв’язок, взаємозумовленість, взаємозбагачення та взаємозалежність мовних явищ у їх внутрішньому і зовнішньому прояві.

Дослідники беззаперечно визнають за терміном як одиницею професійного спілкування виконання трьох основних функцій – номінативної, сигніфікативної і дефінітивної. Загально визнаним у

термінознавстві є також положення про те, що у когнітивному аспекті термін сприймається як інструмент пізнання, а у комунікативному – як інструмент комунікації (передання нового знання) Функціональна взаємодія загальнолітературної мови і мови науки – взаємозалежна, оскільки в науковому та професійному мовленні використовується загальноновживана лексика, а загальноновживаний фонд поповнюється одиницями з ряду термінів, що втратили статус вузькоспеціальних слів.

У термінологічній проблематиці виділяються два напрями, один із них пов'язаний із розумінням терміна як спеціальної номінативної одиниці, інший розглядає термін як слово чи словосполучення у спеціальній функції. Прибічники першого підходу називають терміном слово або словосполучення, мовний знак якого корелює з відповідним поняттям в системі понять певної галузі знань (В. Даниленко, Р.Іваницький, Л.Симоненко, Т.Лещук та ін.). Прибічники другого підходу наголошують на тому, що термін не є особливим словом, це особливе використання лексеми незалежно від того, якою частиною мови це слово репрезентовано, тобто функція, вид використання, а не особливий тип лексичних одиниць (Г.Винокур, В.Гак, В.Прач, А.Ре, Л.Штихно та ін.). Такий підхід стає домінуючим у сучасних термінознавчих студіях. Згідно з цим напрямком „специфіка терміна як мовного знаку, створеного штучно чи взятого з природної мови, у порівнянні з загальноновживаним словом, полягає у його високій інформативності, високому рівні вмотивованості та узагальнення, у особливому призначенні, функціях, насамперед, функції називання, позначення спеціальних понять, функції знакової систематизації, наукової комунікації, гносеологічній та евристичній функціях” [21, с.7].

Наше дослідження виконане в руслі другого напрямку. Виділяємо як один із головних критеріїв розмежування терміна й слова сферу функціонування, спираючись на думку Г.Винокура: “Термін – це не особливе слово, а тільки слово в особливій функції, функції найменування спеціального поняття, назви, спеціального предмета чи явища” [7, с. 5]. Виходячи з цієї дефініції, терміном, що за своєю суттю є лексемою, може бути

будь-яке слово, якщо воно обслуговує спеціальні галузі людської діяльності. Однак слід уточнити, що найістотнішою ознакою такого слова-терміна є дефінітивність. О.Ахманова, безперечно, має рацію, наголошуючи на важливості цього критерію та стверджуючи, що саме він допоможе, зокрема, у випадку зовнішнього збігу терміна і “звичайного” слова [3]. Значення принципу дефінітивності стає особливо важливим, коли йдеться про “консубстанціальні” терміни, тобто терміни, що збігаються за формою зі “звичайними”, повсякденними мовними одиницями. саме наукові визначення, дефініції переносять слова до системи термінологічних одиниць.

При розгляді культури професійного спілкування як інтегративного явища послуговуємося тим положенням, що різниця між словом і терміном об’єктивно зумовлена тим, що вони відображають явища різних рівнів розумової діяльності – наукове мислення та побутове оперування уявленнями. На основі аналізу сучасної мовознавчої літератури виділяємо релевантні ознаки терміна як одиниці професійного спілкування: поняттєва основа (як складовий компонент системи наукових понять); наявність термінологічної дефініції; включення в систему зв’язків і відношень у даній терміносистемі; нормативність.

Слід зауважити, що ці ознаки реалізуються лише в межах терміносистем, за їх межами термін втрачає свої дефінітивні та системні ознаки – детермінологізується. Названі ознаки дають можливість при розгляді культури професійного спілкування як інтегративного явища оцінити наявні у фаховій комунікації лексичні одиниці та відібрати ті, що задовольняють вироблені до терміна вимоги.

На сьогодні в мовознавчій літературі знаходимо велику кількість визначень терміна. О.Селіванова у книзі „Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія” [27] подає наступну довідку: „Термін (від лат. terminus – межа, Terminus у давніх римлян був богом межі і межового каменя, який охороняв недоторканість земельної ділянки, установлював межу) – слово чи сполука, що позначає поняття спеціальної сфери спілкування в науці, виробництві, техніці, мистецтві, у конкретній галузі знань

чи людської діяльності. Вважається, що слово „термін” уперше з’явилося у 1876 р. у Німеччині. Термін є складником системи мовних знаків, яка обслуговує сферу спілкування в цій галузі разом із загальноживаним лексиконом” [27, с. 617]. О.Ахманова розуміє термін як „слово або словосполучення спеціальної (наукової, технічної і т.п.) мови, яке створене, отримане чи запозичене для точного вираження спеціальних понять і позначення спеціальних предметів” [3, с. 395]. Б.Головін розглядає термін як „слово чи словосполучення, що має професійне поняття й застосовується в процесі (і для) пізнання та освоєння певного кола об’єктів і відношень між ними – під кутом певної професії” [8, с. 7]. Такої ж думки дотримуються В.Даниленко, Т.Кияк, Р.Климовицький, В.Кулебякін, В.Лейчик, О.Суперанська, Г.Степанов та ін. З-поміж наявних визначень терміна найбільш слухним видається формулювання, запропоноване В.Даниленко: “Під терміном ми розуміємо слово (або словосполучення) спеціальної сфери вживання, що є назвою спеціального поняття й вимагає дефініції” [9, с. 14]. Цим визначенням послуговуємося не тільки при розгляді термінології і культури професійного спілкування як інтегративного явища, а й при аналізі лігводидактичного потенціалу термінології в освітньому просторі сучасного інформаційного суспільства. Розуміння майбутніми фахівцями природи й структури термінів, мовних процесів у галузевих терміносистемах, уміння проводити їх аналіз дозволяє не тільки точно сприймати спеціальну інформацію, а й варіювати способи висловлення думки у процесі професійної комунікації, вмотивовано застосовувати фахову лексику, що позитивно впливає на підвищення рівня культури професійного спілкування і, відповідно, досягнення високої результативності у професійній діяльності.

Лінгводидактичний аспект термінології в освітньому просторі суспільства знань

У площині пріоритетних завдань термінознавства в освітньому просторі глобалізованого інформаційного суспільства навчання термінології як складника культури професійного

спілкування є окремим лінгводидактичним завданням. При розгляді лінгводидактичного потенціалу термінології як необхідної складової культури професійного спілкування фахівців виходимо з того загальновизнаного факту, що швидкий розвиток термінологічної діяльності в різних країнах світу в 90-х роках ХХ ст. і пошквнення міжнародної співпраці у цій галузі зумовили інтенсифікацію науково-практичної роботи термінологів, створення банку термінологічних даних. Кінець ХХ – початок ХХІ ст. характеризується ще більшою активністю у науковому і прикладному термінознавстві більшості країн світу, що, зокрема, зумовлено розвитком комп'ютерних технологій, розширенням науково-професійного спілкування за допомогою Інтернету, зростанням можливостей оброблення баз даних. Якщо наприкінці ХХ ст. термінознавство зосереджувалося на творенні національних терміносистем, то на початку ХХІ ст. простежуємо тенденцію до створення міжнаціональних термінів, зумовлену прагненням до європейської та світової інтеграції, що сприятиме порозумінню фахівців різних країн в умовах глобалізованого світу. Результати аналізу кола актуальних проблем навчальної термінографії і термінолексики в аспекті модернізації сучасної лінгводидактики оприлюднено в наукових роботах Н.Азарової, Г.Барабанова, Л.Барановської, Л.Білозерської, Л.Вікторової, Н.Возненко, В.Даниленко, Є.Ємельянової, О.Ісаєвої, І.Гейтхауса, Р.Маккея, А.Маунтфорда, Г.Онуфрієнко, Г.Піхта, І.Секрет, П.Стревенсона, Ю.Семенчука, Ю.Шепеля, М.Шумило та інших вітчизняних і зарубіжних науковців. За висновками дослідників, у сучасних умовах постає завдання „формування вербального портрета фахівця” [4, с.18], зміцнення мовно-функціональної основи культури професійної сфери шляхом удосконалення загальномовної підготовки студентів, розширення видів навчальної діяльності з ґрунтового засвоєння термінології як компонента мови спеціальності, адже саме сьогодні „основним критерієм визначення рівня культури професійного мовлення є ступінь оволодіння фаховою термінологією” [1, с. 3].

Аналіз наукової літератури та практики педагогічної діяльності у вищій школі дозволяє стверджувати, що в наш час

ефективність професійного спілкування зумовлюється такими основними компонентами:

- термінологічним фондом відповідної спеціальності та професійно-орієнтованої лексики;
- професійно-орієнтованими мовними та мовленнєвими структурами різного типу;
- функціонально-стильовими жанровими варіантами професійного мовлення у зв'язку з ролями комунікантів, умовами та обставинами спілкування;
- загальною особистісною і професійною мовленнєвою культурою комунікантів.

Привертають увагу ідеї Р.Маккея та А.Маунтфорда [42], за визначенням яких сутність поняття спеціальної (особливої) мови («special language») полягає в обмеженому складі лексичних засобів та граматичних конструкцій, відібраних із усього розмаїття лінгвальних засобів мови, що вивчається, за принципом функціонального задоволення вимог спілкування у чітко визначеному контексті або діяльності [42].

Основою реалізації лінгводидактичного потенціалу термінології в сучасному освітньому просторі вважаємо постійну взаємодію викладачів мовознавчих та спеціальних дисциплін. Викладену тезу базуємо на тому факті, що історично термінознавство завжди було міждисциплінарною наукою, яка, на відміну від інших наук лінгвістичного циклу, безпосередньо має відношення до відповідного немовного фаху. Промовистим фактом є те, що основоположниками термінознавства як наукової дисципліни вважають росіянина Д.Лотте, латвійця Е.Дрезена та австрійця Е.Вюстера, які були інженерами, а Е.Вюстер і Е.Дрезен – ще й есперантистами. Ніхто з них не мав філологічної освіти, але це аж ніяк не виключає обізнаність із лінгвістикою та проблемами професійного спілкування тією чи іншою мовою [26, с. 125]. Характерно, що Комітет науково-технічної термінології АН СРСР завжди очолювали видатні вчені, зовсім не мовознавці, а металурги, горняки, фахівці з інформатики [37, с.8]. Таким чином, термінознавство завжди було пов'язано з проблемами культури професійного спілкування.

На початку ХХІ століття науково-освітній простір інформаційного суспільства набуває дедалі виразнішого міждисциплінарного характеру. На наш погляд, створення і реалізація спільних проектів з термінознавства сьогодні є одним з найважливіших завдань, адже „...усі суперечності й виклики глобалізації світу торкаються насамперед термінології кожної мови, оскільки цей шар лексики, з одного боку, найчутливіший до науково-технічних та цивілізаційних змінень, а з другого, найважливіший для сучасної комунікації людей” [6, 299]. Одним з прикладів успішної реалізації спільних проектів викладачів мовних та спеціальних дисциплін нашого університету вважаємо укладання фахових термінологічних словників [31; 32], які активно використовуються у навчальному процесі вищого навчального закладу та сприяють підвищенню культури професійного спілкування майбутніх фахівців. За нашим переконанням, при формуванні професійної комунікативної культури майбутніх фахівців вже на початковому етапі важливо здійснювати аналіз термінології не тільки на матеріалі сучасних словникарських праць різного типу (тлумачних термінологічних і загальномовних, перекладних термінологічних і загальномовних, словників іншомовних слів, енциклопедичних, етимологічних, орфографічних, словотвірних, морфемних). Одночасно слід враховувати, що «коли термін вживається в мовленні, то на нього діє ціла низка чинників, які істотно впливають на його значення. Передусім, це екстралінгвальні чинники (тобто зовнішні соціокультурні і ситуативні чинники) і лінгвальні (тобто контекст). В.Даниленко наголошує: „Функціональний аспект у вивченні термінології має велике і самостійне дослідницьке значення, оскільки всі істинні властивості і якості терміна проявляються тільки при функціонуванні його у спеціальних текстах або в усних формах професійного спілкування” [9, с. 21]. Як підтверджують сучасні дослідження, фахові тексти повідомляють головну інформацію, її зерно саме через терміни [36]. А.Лемов [23] наголошує, що класифікувати, систематизувати термінологію можливо лише при вивченні термінів у природному для них середовищі, тобто в наукових текстах, адже лише в процесі

функціонування наукового терміна виявляється діалектика відношень між елементами його системи, які можуть перебувати у статичності чи змінюватися [23]. Враховувати сферу функціонування надзвичайно важливо, тому що саме це, на думку В.Даниленко, є найбільш природне вживання термінології, тобто те основне джерело, де з'являються нові терміни та набувають обґрунтування та право на життя [9, с. 41].

Отже, аналіз наукової літератури засвідчує, що сьогодні загально визнаним є постулат про те, що „найбільш доцільним для формування мовленнєвої фахової компетенції на основі науково-професійної термінології є використання текстів зі спеціальності. Невеликих за обсягом, доступних за змістом, насичених словами, стійкими словосполученнями та граматичними конструкціями, характерними для мови спеціальності. Тільки на рівні тексту вивчені професійні терміни постають як цілісна комунікативна система, придатна для використання в певних робочих ситуаціях, а не як сукупність розпорошених лексем та синтагм” [38, с.6]. Таким чином, для аналізу та практичної роботи з метою забезпечення ефективного навчання фахової лексики в процесі викладання мовних дисциплін необхідно також залучати наукові монографії, довідкову літературу, навчальні посібники й підручники, періодичні фахові видання та інтернет-ресурси. Основним серед існуючих підходів до проблеми відбору фахових текстів як джерел термінологічної лексики, орієнтованих на майбутню професію студентів, нами визначено ситуативно-функціональний, при цьому відбір здійснюється на екстралінгвальному і лінгвальному рівнях з урахуванням мовної й мовленнєвої складових на основі якісних (змістових і мовних) та кількісних критеріїв. У відібраних за допомогою виділених вище критеріїв фахових текстах, окрім прикладів контекстного застосування термінологічної лексики, наявності мовленнєвих формул і стереотипних фраз наукового стилю, подається також фактологічна й пізнавальна інформація за фахом підготовки студентів, що слугує мотиваційним стимулом для інтелектуальної й мовленнєвої активності в інтерактивній комунікації на основі прочитаного. Досить актуальним і необхідним є вивчення аббревіації як одного із активних способів

термінотворення, який наочно ілюструє тенденцію до економії виражальних засобів у професійному спілкуванні. При цьому відбір професійно-обґрунтованого навчального матеріалу має вирішальне значення. Отже, лінгводидактичний потенціал термінології в освітньому просторі суспільства знань розглядається з метою формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців і, відповідно, оволодіння навичками і вміннями використання термінологічної лексики для:

- забезпечення розуміння розгорнутого мовлення на фахову тематику різної складності (лекції, доповіді на конференціях, діалоги ділових зустрічей тощо);
- пошуку необхідної фахової інформації на різних носіях з розумінням термінів і аббревіатур;
- активної підтримки офіційної і неофіційної розмови на фахову тематику;
- аналізу й синтезу фахової інформації з використанням доцільної термінології;
- складання різних видів ділових документів, реферування й анотування фахових джерел і написання звітів.

Специфіка формування культури професійного спілкування у вищому навчальному закладі обумовлена цілями і особливостями майбутньої фахової діяльності студентів. Вивчення термінології при цьому здійснюється за актуальними принципами комунікативності, вмотивованості, професійної спрямованості, що тісно пов'язане з лінгвосоціокультурним аспектом і передбачає реалізацію низки завдань:

- надання студентам теоретичних і практичних знань, необхідних для достатньо вільного орієнтування в основних поняттях та визначеннях, які застосовуються в термінології та термінознавстві;
- ознайомлення студентів з основними способами творення, моделями, типами, структурно-семантичними особливостями, стилістичними та соціолінгвістичними функціями сучасних термінів;

- навчання студентів основним методам та прийомам перекладу термінів у фахових текстах і в процесі професійного спілкування.

Реалізація цих завдань цілком можлива, якщо врахувати мотиваційний аспект навчання, адже сьогодні визнаним фактом є те, що успішність професійного спілкування значною мірою визначається вербальною комунікативною культурою фахівців, досягнення достатнього рівня якої неможливо без глибоких знань законів формування, розвитку та структури термінології. При цьому основними критеріями відбору термінів для опрацювання є їх частотність, значущість, доступність в когнітивному плані та відповідність поставленим цілям навчання і реаліям сьогодення.

У полі уваги термінознавства сьогодні перебувають питання адекватного перекладу термінології, адже, лексична некомпетентність перекладача, недостатність фонових знань, низький рівень культури можуть призвести до некоректності перекладу та непорозумінь фахівців. Найновіші дослідження вказують на те, що „хоча переклад фахових текстів у жодному разі не зводиться лише до відтворення термінологічних одиниць мовою перекладу, та все ж без знань, пов'язаних з походженням, способами утворення, класифікацією, функціонуванням (у межах певної терміносистеми та поза нею), особливостями перекладу саме термінів, адекватний переклад виявляється неможливим” [5, с.5]. Аналіз наукової літератури та практики педагогічної діяльності доводить, що переклад аутентичних фахових текстів є одним з найбільше трудомістських завдань для студентів. Для здійснення якісного перекладу науково-технічних текстів необхідно виконання принаймі двох умов:

- той, хто перекладає, повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, які має перекладати, що набувається з набуттям фахових знань та досвіду іншомовної професійної комунікативної діяльності;

- у тексті перекладу потрібно уникати хибно орієнтуючих термінів, якщо в даній терміносистемі є їх синоніми з більш мотивованою внутрішньою формою.

Адекватний переклад повинен точно передавати зміст оригіналу, мати загальноприйнятю в мові перекладу термінологію і відповідати нормам науково-технічної літератури, з якої здійснюється переклад [5, с.50]. За нашим переконанням, якісний переклад як з іноземної, так і на іноземну мову по-перше, неможливий без чіткого уявлення та розуміння побудови терміносистеми, у сфері якої виконується переклад. По-друге, традиційні рекомендації перекладачеві, які стосуються термінологічних аспектів перекладу фахових текстів, мають надаватися студентам вже на початковому етапі навчання мовних дисциплін фахового спрямування:

- у перекладі повинні використовуватися терміни, затверджені відповідними державними стандартами;
- перекладач має враховувати, до якої галузі науки і техніки відноситься термін, що перекладається, особливо полісемантичні лексеми;
- якщо в тексті трапляється термін, не зафіксований у науково-технічних словниках, то перекладач має сам підібрати перекладний еквівалент, використовуючи довідкову літературу, або проконсультуватися у спеціаліста; у крайньому разі термін можна перекласти описовим шляхом;
- у тексті перекладу потрібно уникати синонімічного використання термінологічних одиниць; усі терміни, символи, скорочення мають бути уніфіковані;
- якщо у тексті оригіналу знайдена смислова помилка, пов'язана з написанням терміну, перекладач зобов'язаний дати відповідний до оригіналу переклад, а у виносці вказати на помилку і навести правильний варіант;
- чужі для мови перекладу терміни повинні залишатися у перекладі і записуватися у дужках;
- назви латиною не перекладаються і залишаються в первісному вигляді;
- не допускається довільне скорочення термінів;
- номенклатури залишаються переважно в оригіналі;
- одиниці фізичних величин, спеціальні знаки мають відповідати технічним стандартам [5, с.50]

На нашу думку, у контексті навчання роботі з термінологією в освітньому просторі сучасного інформаційного суспільства найбільшу увагу привертають міжнародні термінологічні стандарти, зокрема розроблені Міжнародною організацією стандартизації (International Organization for Standardization, ISO). ISO тісно співпрацює зі своїми партнерами в галузі міжнародної стандартизації, зокрема з Міжнародною електротехнічною комісією (International Electrotechnical Commission, IEC) та Міжнародним союзом телекомунікації (International Telecommunication Union, ITU). Ці три організації, що базуються в Женеві, створили Товариство світових стандартів (World Standards Cooperation (WSC)). ISO співпрацює з багатьма міжнародними й регіональними організаціями (всього їх понад 600), зокрема з такою термінологічною організацією, як ІНФОТЕРМ – Міжнародний центр із термінології (Infoterm, International Information Centre for Terminology). Оскільки практично в усіх стандартах існують рубрики, присвячені уніфікації термінології, з'явився й окремий тип стандартизації – стандартизація термінології, яка передбачає два види діяльності: власне стандартизація термінології та стандартизація термінологічних принципів і методів. За даними офіційного сайту цієї організації, на міжнародному рівні функціонує більше 200 технічних комітетів стандартизації термінології (не враховуючи технічні комітети стандартизації на регіональному та національному рівнях, загальна кількість яких перевищує 3000) [19, с. 138 – 139]. Для більш ефективного засвоєння термінологічної лексики та з метою її практичного використання у професійному спілкуванні можна порекомендувати студентам скористатися переліком міжнародних, регіональних та національних організацій стандартизації, що віднаходимо на сайті Вільної енциклопедії „Вікіпедія” та в монографічному дослідженні А.Д’якова, Т.Кияка, З.Куделько [10]. На нашу думку, слід також ознайомити студентів з тим, що найавторитетнішою міжнародною організацією в галузі стандартизації термінологічних принципів і методів ISO / TC 37, ще в 2005р. представлено бізнес-план „Термінологія та інші мовні й контентні ресурси” (ISO/TC 37 Terminology and other language

and content resources, 2005), у якому знайшли відображення вимоги сьогоденної глобалізації й локалізації в багатомовному інформаційному суспільстві. Цей документ розроблено з метою підвищення загальної якості термінології, що презентована різними мовами, для поліпшення управління інформацією в промисловому, технічному та науковому середовищі, для підвищення ефективності в технічній стандартизації та професійному спілкуванні [19, с. 139]. Термінологічні стандарти сприяють чіткішій семантизації термінології, особливо вузькоспеціалізованої лексики та дозволяють зробити більш точний переклад галузевого тексту, що в свою чергу підвищує рівень професійної комунікативної культури майбутніх фахівців-аграріїв.

Продуктивність засвоєння термінів, їх розуміння та активне використання в усному та писемному фаховому мовленні залежить від правильно підібраних тем для опрацювання та системи вправ. При виборі навчального матеріалу викладачі керуються положеннями особистісно – зорієнтованого підходу і мають враховувати:

- вікові особливості й потреби аудиторії;
 - рівень фахових знань студентів і їхній комунікативний досвід;
 - тематичне, понятійне й фонове наповнення інформаційних блоків;
- актуальність матеріалів професійно орієнтованих завдань [30, с.34].

Критичний аналіз наукової літератури та практики підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах дає підстави стверджувати, що комплекс вправ має містити:

- репродуктивні вправи на рівні слова, терміносполучення та речення;
- рецептивно-продуктивні вправи на рівні термінологічних відповідників, словосполучень і синтагм;
- рецептивно-продуктивні вправи на рівні текстів;
- умовно-комунікативні вправи на рівні текстів;
- комунікативні вправи на рівні текстів;

- завдання для самоконтролю;
- контрольні роботи у вигляді тестових завдань, які надають змогу з'ясувати ступінь засвоєності студентами теоретичного і практичного матеріалу.

При цьому варто враховувати вдосконалення комунікативних вмінь за чотирма видами мовленнєвої діяльності (говоріння, читання, письмо та аудіювання), а також розвиток навичок планування мовленнєвої поведінки в рамках професійного середовища. З огляду на це було розроблено три групи вправ:

- передтекстові (рецептивні, рецептивно-репродуктивні, умовно-комунікативні вправи на номінацію та диференціацію термінів, на підстановку і трансформацію, на розкриття значень нових термінологічних одиниць, виважений підбір їхніх українських еквівалентів (у разі роботи з іншомовним текстом), на групування термінів за граматичними й семантичними принципами й ознаками, на пошук у фаховому тексті дефініцій та побудову словосполучень і речень з новими лексичними одиницями);

- текстові (репродуктивні, рецептивно-продуктивні, умовно-комунікативні, комунікативні вправи на виявлення у текстах дефініцій до нової активної термінологічної лексики, на розуміння значень лексичних одиниць у контексті, на підбір необхідних термінів для підтвердження чи обґрунтування власних думок, на виписування та обґрунтування термінів для підготовки тез доповіді за темою тексту, на прогнозування змісту тексту на основі малюнків чи схем фахового спрямування, на відтворення й продукування термінів; на написання анотацій);

- післятекстові (рецептивно-продуктивні, продуктивні нижчого і вищого рівня, умовно-комунікативні і комунікативні на виконання мовленнєвих дій з термінами на рівні понадфразової єдності і тексту, на проведення професійного інтерв'ю за прочитаним, на самоконтроль правильності виконання операцій з термінологічними одиницями, на самооцінку рівня сформованості професійної лексичної компетенції).

Услід за Г.Піхтом [26], І.Секрет [20], Ю.Семенчуком [28], Т.Хатчинсоном [43] вважаємо, що практичне використання

лексичного матеріалу на завершальному етапі має відбуватися в інтерактивних формах спільної роботи проблемного й пошукового характеру, що може бути зrealізовано в інтерактивному спілкуванні, яке передбачає, зокрема обмін фаховою інформацією або дискутування щодо шляхів вирішення актуальних виробничих проблем, ділові ігри та імітації, спільні з іншими студентами групи презентації навчально-дослідних завдань з використанням вербально-зорових опор і т. ін. Означені види завдань вважаються проблемними, а їх виконання робить процес навчання термінології гнучким і цікавим, професійно зорієнтованим та особистісно вмотивованим, що сприяє формуванню комунікативної культури майбутніх фахівців. Позитивним результатом такої діяльності при виконанні текстових вправ є те, що лексичний матеріал інтегрується з фаховими знаннями студентів, а це формує у них комплекс внутрішніх і зовнішніх мотивів до оволодіння фаховою термінологією в контексті своєї майбутньої спеціальності.

Слід також підкреслити, що однією з умов досягнення успіху студентами є моделювання професійної діяльності як на кожному практичному занятті (під керівництвом викладача), так і вдома (в якості самостійної роботи). У цьому контексті дійовим засобом є навчальна проектна робота з мовних дисциплін.

За сучасною методологією робота над проектом має наступні етапи:

- підготовчий: вибір теми, розподіл на мікрогрупи, формулювання мети, складання плану роботи, визначення кінцевого продукту проекту;

- виконавчий: збір даних, обробка й аналіз інформації, обговорення ходу проектної роботи в мікрогрупі між студентами і з викладачем;

- презентаційний: остаточне оформлення проектів і власне презентація;

- підсумковий: аналіз і оцінювання проектної діяльності в мікрогрупах і проекту в цілому, що виконується не тільки викладачем (викладачами), а й самими студентами за певною кількістю показників.

Важливо, що у процесі проектної діяльності відбувається інтеграція теоретичних знань і практичних навичок та вмінь.

В освітньому просторі сучасного інформаційного суспільства проектна робота широко застосовується як один із способів організації самостійної роботи студентів та інтенсифікації навчання. У процесі виконання проектного завдання створюються сприятливі умови для комплексного розвитку всіх основних видів мовленнєвих умінь студентів, як продуктивних (говоріння та письмо), так і рецептивних (аудіювання та читання). Викладачі допомагають студентам чітко визначити тему, проблему і мету проекту, обговорюють його структуру та складають приблизний план роботи. Майбутні фахівці отримують рекомендації з оптимального пошуку інформації, організації роботи з різноманітними джерелами, створення власної системи збереження інформації. На етапі аналізу та підготовки до презентації проекту студенти працюють самостійно. Демонстрація результатів проекту (захист проекту) проводиться перед аудиторією, що дозволяє оцінити роботу не тільки з урахуванням специфіки конкретної теми, але й врахувати риторичні навички студентів, їх уміння висловлювати та захищати свої погляди, робити висновки, брати участь у дискусії. Найбільш цікаві проекти стають основою для робіт, що можуть бути презентовані на студентських наукових форумах і конференціях.

У підсумковій частині вважаємо за потрібне виділити основні види роботи, які, на наш погляд, мають широко застосовуватися для опрацювання та засвоєння термінології у процесі формування культури професійного спілкування:

- робота над навчальними текстами фахового спрямування (на початковому етапі навчання);
- робота з неадаптованими аутентичними джерелами професійної інформації;
- укладання особистих термінологічних словників (тлумачних монолінгвальних і перекладних білінгвальних);
- опрацювання різних методів і прийомів усного та письмового перекладу термінологічних одиниць;

- складання і написання анотацій та резюме до фахових текстів;
- підготовки доповідей конференцій та форумів за фахом;
- викладення стислого змісту та висновків курсових і дипломних проєктів;
- написання аргументативних і дискурсивних есе;
- пошук інформації за темою проєкту, її презентація та захист проєкту;
- аргументоване викладення змісту й результатів навчально-виробничої практики на підприємстві відповідного профілю.

Вищевказані види роботи сприяють опануванню термінологією в контексті майбутньої реальної професійної діяльності, розширює їх кваліфікаційні горизонти та сприяє підготовці майбутніх фахівців до нових підвищених вимог сучасного національного і міжнародного ринків праці.

Висновки

На початку XXI століття науково-освітній простір інформаційного суспільства набуває дедалі виразнішого міждисциплінарного характеру, що потребує вдосконалення лінгводидактичної роботи з термінознавства в університетській освіті, яка має будуватися на гармонізації актуалізованих часом національних і міжнародних пріоритетів і здійснюватися за актуальними принципами комунікативності, вмотивованості, професійної спрямованості, що тісно пов'язане з лінгвосоціокультурним аспектом. Основою реалізації лінгводидактичного потенціалу термінології в сучасному освітньому просторі суспільства знань вважаємо постійну взаємодію викладачів мовознавчих, культурологічних, спеціальних дисциплін з науковцями і фахівцями-практиками відповідної сфери.

Осмислення феномену „культура професійного спілкування” знань дозволяє розглядати її як інтегративне явище, один із найважливіших складників професійної культури фахівця, який забезпечує його конкурентоспроможність на сучасному та

майбутньому глобальному ринку праці, дозволяє вирішувати виробничі проблеми, спираючись на уміння спілкуватись і співпрацювати з різними людьми на національному і міжнародному рівнях.

Головним у професійному спілкуванні є те, що взаємодія має характер вирішення проблеми, а взаєморозуміння фахівців неможливо без коректного використання мови професії, основу якої складає термінологія відповідної галузі. У процесі реалізації професійного спілкування терміни виступають когнітивно-інформаційними моделями, співвідносними з поняттєво-концептуальною і предметно-тематичною сферами відповідних галузей науки, техніки та виробництва.

Термінологія у процесі професійного спілкування постає як єдність змісту і форми, як самостійна структурно-семантична одиниця і, одночасно, як компонент складного конгломерату, здатного у єдності контексту передавати точність сприйняття об'єкту. Це дозволяє розглядати та оцінювати термін не лише на лінгвальному рівні, але також на мовно-культурному. На цій основі відбувається взаємозв'язок, взаємозумовленість, взаємозбагачення та взаємозалежність мовних і культурних явищ у їх внутрішньому і зовнішньому прояві.

Література

1. Азарова Н. В. Особливості вивчення фахової термінології у вищих юридичних закладах освіти / Н. В. Азарова / матеріали наук.-практ. конф. : „Проблеми комплексного підходу до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому вищому навчальному закладі (термінологічне словотворення)” (Дніпропетровськ, 11 квітня 2012 р.). — Дніпропетровськ : Дніпроп. державн. ун-т внутр. справ, 2012. — С. 3 — 5.

2. Амеліна С. М. Теоретико-методичні основи формування культури професійного спілкування у студентів вищих аграрних університетів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра

пед. наук за спец. 13.00.04 — теорія та методика професійної освіти / С. М. Амеліна. — Х., 2008. — 42 с.

3. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. — М. : Сов. Энцикл., 1969. — 608 с.

4. Барановська Л. В. Теоретико-методичні основи навчання професійному спілкуванню студентів вищого аграрного навчального закладу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук за спец. 13.00.04 — теорія та методика професійної освіти / Л. В. Барановська. — К., 2005. — 44 с.

5. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад / Л. П. Білозерська, Н. В. Возненко, С. В. Радецька — Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. — 232 с.

6. Боярова Л. Г. Національна термінологія й мовне прогнозування / Л. Г. Боярова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна № 910. — Х., 2010. — С. 297 — 300.

7. Винокур Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Тр. Моск. ин-та истории, философии и литературы (МИФЛИ). — М., 1939. — Т. 4. : сборник статей по языкознанию. — С. 3 — 54.

8. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах / Головин Б. Н., Кобрин Р. Ю. — М. : Высш. шк., 1987. — 104 с.

9. Даниленко В. П. Русская терминология : опыт лингвистического описания / Даниленко В. П. — М. : Наука, 1977. — 246 с.

10. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / Д'яков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. — К. : КМ Akademia, 2000. — 216 с.

11. Емельянова Е.С. Научные принципы обучения специальной терминологии в высшей школе / Е.С. Емельянова // Мир языков: ракурс и перспектива: [Электронный ресурс]: материалы VI Международной науч.-практ.конф., Минск, 22 апреля 2015г. В 7 т. Т.6/ редкол.: Н.Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.] Электрон. Текстовые дан. Минск: БГУ, 2015. Загл. с экрана. № 002912062015. Деп. В БГУ 12.06.2015. – том 1. - 128 с. - С. 22 – 30.

12. Емельянова Е.С. Некоторые принципы обучения профессиональной терминологии в неязыковом вузе / Емельянова Е.С. // Мышление и понимание в процессе обучения иностранным языкам в 21 веке: сборник статей международной научно-практической конференции. / отв. ред. Т.Г. Танасова. – Армавир: РИО АГПА, 2015. – С. 124 – 129.

13. Емельянова Е. С. Терминологические заимствования как отражение межкультурного взаимодействия в языке // Е. С. Емельянова / Язык и межкультурная коммуникация : м-лы Второй междунаро. науч.- практ. конф. г. Великий Новгород 19 — 20 мая 2011 : в 2 т. Т. 1 / Отв. ред. О. А. Александрова, Е. Ф. Жукова. — Великий Новгород, 2011. — С. 48 — 50.

14. Емельянова Є.С. Особливості формування комплексу завдань для вивчення фахової термінології / Ємельянова Є.С. // Сучасна україністика: наукові парадигми мови, історії, філософії : зб. статей V Міжнародної наукової конференції 7-8 квітня 2016. – Х., ХНЕУ ім. С.Кузнеця. – С. 146 – 151.

15. Емельянова Е. С. Спеціалізована термінологія як складова професійної комунікативної культури // Є. С. Емельянова / М-ли наук.-практ. конф.: „Проблеми комплексного підходу до вивчення термінологічної лексики у спеціалізованому вищому навчальному закладі (термінологічне словотворення)” (Дніпропетровськ, 11 квітня 2012 р.). – Дніпропетровськ: Дніпроп. державн. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 68 – 70

16. Емельянова Є.С. Сучасні інтернет-технології як метод формування професійної комунікативної культури (з досвіду міжнародної співпраці) / Ємельянова Є.С. // Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи: М-ли Всеукраїнської науково-практичної конф. 16 травня 2012 / Національний університет „Юридична академія України імені Ярослава Мудрого” – Х.: НУ «ЮАУ імені Ярослава Мудрого», 2012. – С.116 – 117.

17. Емельянова Є. С. Термінолексика як компонент комунікативної культури фахівців аграрної сфери // Є. С. Емельянова / Наукові записки. Серія „Філологічна”. Вип. 27. — Острог : Вид-во Національного ун.-ту „Острозька академія”, 2012.

— С. 17 — 19.

18. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. С. Ю. Ніколаєва. — К. : Ленвіт, 2003. — 273 с.

19. Іващенко В. Л. Організація термінологічної діяльності в галузі стандартизації в країнах Європи та Америки (аналітичний огляд веб-порталів) / В. Л. Іващенко, І. А. Казимилова, Л. В. Туровська, Н. О. Яценко / Термінологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. В. Л. Іващенко . — К. : ІУМ НАНУ, 2011. — Вип. 1. — С. 133 — 156.

20. Іншомовна професійна компетентність у вищому технічному навчальному закладі : монографія / [Секрет І. В., Жук Л. Я., Ємельянова Є. С. та ін.] / Під заг. ред. І. В. Секрет. — Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2011. — 350 с.

21. Костенко В. Г. Словотворчі потенції твірних іменних кореневих основ германського походження (на матеріалі англійської біологічної термінологіки) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 „Германські мови” / В. Г. Костенко. — Х., 2000. — 24 с.

22. Крылова Н. Б. Культурология образования / Н. Б. Крылова. — М. : Народное образование, 2000. — 272 с.

23. Лемов А. В Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии) / Лемов А. В. — Саранск, 2000. — 192 с.

24. Лотман Ю. М. Семиосфера : Культура и взрыв : Внутри мыслящих миров : Статьи, исследования, заметки / Ю. М. Лотман. — СПб. : Искусство, 2000. — 704 с.

25. Олещенко Ю. Р. Російська термінологія матеріалознавства: когнітивний та системно-функціональний аспекти вивчення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Ю. Р. Олещенко. — Дніпропетровськ, 2008 — 21 с.

26. Піхт Г. Навчання термінології / Геріберт Піхт / Термінологічний вісник: Збірник наукових праць / Відп. ред. В. Л. Іващенко. — К. : ІУМ НАНУ, 2011. — Вип. 1. — 124 — 132.

27. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : термінол. енцикл. / О. О. Селіванова. — Полтава : Довкілля — К., 2006. — 716 с.

28. Семенчук Ю. О. Формування англомовної лексичної компетенції у студентів економічних спеціальностей засобами інтерактивного навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 „Теорія та методика навчання : германські мови”. — К., 2007 — 27 с.

29. Серебренников Б. А. Роль человеческого фактора в языке : язык и мышление / Б. А. Серебренников. — М. : «ЛИБРОКОМ», 2009. — 247 с.

30. Термінологія і професійна комунікативна культура фахівців аграрної сфери: монографія / [Ємельянова Є.С., Амеліна С.М., Жук Л.Я.; під заг.ред. Є.С.Ємельянової]. – Харків, 2013. – 294 с.

31. Українсько-російсько-англійсько-французький тлумачний словник основних термінів з енергетики та електротехніки / Ємельянова Є. С., Мороз О. М., Семененко Л. О., Дьолог О. С. ; за заг. ред. Є.С. Ємельянової — Х. : Віровець А. П. “Апостроф”, 2012. — 264 с.

32. Українсько-російський тлумачний словник сучасної загальноінженерної термінології / Є.С.Ємельянова, А.І.Клімова; за заг.ред. Є.С.Ємельянової. – Х.: „Цифрова друкарня № 1”. – 2013. – 228 с.

33. Франція у європейському просторі вищої освіти / Упоряд. Г. Г. Крючков, В. Б. Бурбело. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2005. – 169 с.

34. Цимбал Н. А. Формування української термінології органічної хімії в 90-ті роки ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 „Українська мова” — К., 2001 — 16 с.

35. Чернявская В. Е. Коммуникация в науке: нормативное и девиативное / В. Е. Чернявская // Лингвистический и социокультурный анализ. — М. : Либроком, 2011. — 240 с.

36. Шевців Р. Б. Проблеми міжмовної координації термінів економічних наук / Р. Б. Шевців. // Мова. Культура.

Взаєморозуміння : зб. наук. праць. — Дрогобич : Коло, 2011. — Вип. 1. — С. 130 — 137

37. Шелов С. Д. Терминологическая норма в освещении российских лингвистов в период 70-80-х годов XX века / Шелов С. Д., Лейчик В. М. / Термінологічний вісник : зб. наук. праць / Відп. ред. ВЛ. Іващенко. — К. : ІУМ НАНУ, 2011. — Вип. 1. — С. 7 — 19.

38. Шепель Ю. О. Міжгалузева термінологічна омонімія у сучасній англійській мові : монографія / Шепель Ю. О., Секрет І. В. — Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2010. — 335 с.

39. Яремко Я. Семантика словесного знака : від лінгвоцентризму до антропоцентризму // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. — Вип. XV-XVIII. — Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2007. — С. 50 — 55.

40. Gatehouse K. Key Issues in English for Specific Purposes (ESP) Curriculum Development. [Електронний ресурс] : K. Gatehouse // The Internet TESL Journal, Vol. VII, No. 10, October 2001. — Режим доступу: <http://iteslj.org/>

41. Kramsch C. Language and Culture / C. Kramsch. — Oxford : Oxford University Press, 2012. — 134 p.

42. Mackay R. English for Specific Purposes: A case study approach / R. Mackay, A. Mountford (Eds.). — London : Longman, 1978. — 182 p.

43. Hutchinson T. English for Specific Purposes. A learning-centred approach / T. Hutchinson . — Cambridge : Cambridge University Press, 2012. — 183 p.

44. Pearson J. C. Understanding & Sharing : An Introduction to Speech Communication. — 6th ed. / J. C. Pearson, P. E. Nelson. — Dubuque : Wm. C. Brown Communications, Inc., 1994. — 474 p.

45. Yemelianova Y. La mobilité internationale comme composante de l'enseignement agraire technique ukrainien / Yemelianova Y. // Комунікативна спрямованість вивчення мовних дисциплін у вищих навчальних закладах / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого». — Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого», 2015. — 160 с. — С. 28 — 33.

46. Yemelyanova Ye.S. Effective Vocabulary Teaching Strategies in the Foreign Languages for Academic and Professional Purposes / TESOL-Ukraine seminar “Innovative Methods in Teaching English in Higher and Secondary Education”, Kharkiv, May 25-26, 2015 / Regional English language Office U.S. Embassy in Ukraine, TESOL-Ukraine Kharkiv: O.M. Beketov KhNUUE, 2015 . - C. 241-243

47. Yemelyanova Ye.S. Teaching Terminology in ESP Class / Yemelyanova Ye.S., Anastasieva O.A. // Young Researchers in Globalized World: Vistas and Challenges'2016 / O.M. Beketov National University of Urban Economy, Regional English language Office U.S. Embassy in Ukraine, TESOL-Ukraine. – Kharkiv: O.M. Beketov KhNUUE. – 2016. – p.123 – 126.